

ȘLEFUITOARE DE OS NEOLITICE

În săpăturile făcute în așezarea precucuteniană de la Larga, com. Movileni r. și reg. Iași, s-au descoperit mai multe șlefuitoare de os. Între acestea a fost un singur exemplar păstrat întreg (fig. 1) și anume un metatarsian de bou, avînd două fețe opuse albiate prin șlefuire; una din fețe, care este mai albiată și la care șlefuirea a mers pînă la canalul medular, prezintă striuri în lung și ușor oblice; cealaltă față are de asemenea striuri în lung dar și unele arcuite între care și cîte două paralele. Alte patru șlefuitoare păstrate fragmentar, aparțin aceluiași tip cu două fețe opuse șlefuite și sînt lucrate din metatarsiene de bou și cerb (fig. 2/1-4). Un exemplar asemănător, din metatarsian de cerb (fig. 2/5), mai prezintă pe una din laturile înguste o mică porțiune șlefuită, probabil după rupere. În sfîrșit ultima piesă (fig. 2/6), lucrată dintr-un radius de cerb, a avut inițial o singură față șlefuită, la care s-a adăugat o a doua pe latura îngustă și formînd unghi obtuz cu fața principală¹.

Starea fragmentară a celor mai multe piese se explică prin șlefuirea pînă la canalul medular, astfel că partea de mijloc a osului a fost mult subțiată.

În general suprafețele șlefuite prezintă striuri în lung, dar nu lipsesc nici cele oblice sau ușor arcuite (fig. 3). În porțiunile șlefuite, care uneori merg pînă spre epifize, se observă ușoare praguri, în special în apropiere de epifize, și în

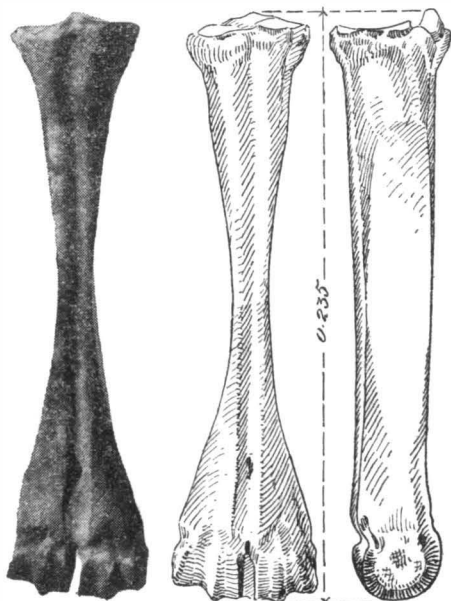

Fig. 1. — Șlefuitor de os de la Larga.

¹ Identificarea oaselor a fost făcută de Al. Paul Bolomey.

dreptul căror uneori striurile se încrucișează. Suprafața șlefuită nu este deci perfect netedă, șlefuirea nefăcându-se permanent pe toată suprafața, ci uneori numai pe mici porțiuni. De aceea și după rupere șlefuitorul mai era folosit,

Fig. 2. — Șlefuitoare fragmentare de la Larga.

așa cum se vede la piesa din fig. 2/5 sau la unul din exemplarele de la Luka-Vrublevețkaia¹. De bună seamă folosirea la maximum a șlefuitoarelor nu se datora cantității nu prea mari de materie primă cum credea J. Neustupný² —

¹ S. N. Bibikov, *Поселение Лука-Врублевецкая*, in *MIA*, 38, pl. 26 δ.

² Jiří Neustupný, *Polissoirs néolithiques en os*, in *ActaArch*, København, XXIII, 1952, p. 172.

numărul de oase fiind deosebit de mare la Larga — ci faptului că, probabil, era mult mai ușor de folosit după o oarecare uzură.

S. A. Semenov, studiind șlefuitoarele din așezarea de la Luka-Vrublevkaia, socotește că suprafețele pentru șlefuit erau în prealabil pregătite prin tăierea cu o cremene, în funcție de diametrul obiectului ce trebuia șlefuit¹. Aceasta nu ni se pare probabil, deoarece la piesele pe care am avut posibilitatea să le vedem nu se cunoaște nici o urmă care s-ar putea datora unei prealabile tăieri. Mai mult, la una din piesele de la Traian-Dealul Viei, care are o față șlefuită, pe partea opusă se observă striuri în lung de la începutul șlefuirii, fără ca să se fi ajuns la realizarea unei fațetări².

János Dombay socoate că laturile șlefuite în apropierea epifizelor, la unele piese fragmentare descoperite în așezarea de la Zengövárkony, se explică prin greutatea cu care se putea tăia osul și deci după ce se șlefua de jur împrejur, era rupt³; celelalte exemplare, care au o față șlefuită le socoate lustruitoare⁴.

La prelucrarea cărei categorii de obiecte au servit șlefuitoarele, nu se poate preciza. J. Banner, care a publicat pentru prima dată asemenea unelte, descoperite în așezări ale culturii Tisa, le socotește ca fiind întrebuințate la ascuțirea uneltelor de os, de la care ar proveni și striurile de pe fețele șlefuite⁵. J. Neustupný, pornind de la studiul a 52 exemplare din Cehoslovacia — lustrate din metatarsiene, mai rar metacarpene și excepțional o tibie de bou — ajunge la aceeași concluzie cu Banner, adăugînd că puteau servi și la alte obiecte făcute din materii organice moi, de pildă din lemn⁶, amintind și faptul că șlefuirea se făcea întîi pe piatră și numai finisajul pe os⁷. S. A. Semenov crede că șlefuitoarele se întrebuințau la netezirea și lustruirea ceramicii, albierea lor potrivitându-se cu curbura unor vase⁸.

Fig. 3. — Detaliu.

¹ S. A. Semenov, *Первобытная техника*, in *MIA*, 54, p. 217.

² Materialule mi-au fost arătate de Hortensia Dumitrescu, căreia îi mulțumesc și pe această cale.

³ János Dombay, *Die Siedlung und das Graberfeld in Zengövárkony*, in *ArchHung*, S.N., XXXVII, p. 227, pl. XCV/3.

⁴ *Ibidem*, p. 45, 227 și pl. XCV/21.

⁵ J. Banner, *Die neolithische Siedlung von Kökenydomb*, in *Dolgszeged*, VI, 1930, p. 136 și pl. V/1—10; idem, *Das Tisza-Maros-Körösgebiet bis zur Entwicklung der Bronzezeit*, Szeged, 1942, p. 38 și pl. LII/1—10.

⁶ Jiří Neustupný, *op. cit.*, p. 172.

⁷ Idem, *Neolitické Kostěné hrousky (vyhlazovače) z Čech a Moravy*, in *Časopis národního musea*, CXXIII, 2, 1954, p. 148.

⁸ S. A. Semenov, *op. cit.*, p. 217.

Radu Vulpe socotește această interpretare ca probabilă¹. La aceeași concluzie cu Semenov a ajuns și János Dombay².

Cu toate că uneori se poate potrivi curbura vaselor cu a șlefuitoarelor, nu se poate susține că acestea au servit la lustruitul ceramicii, căci șlefuitoare au apărut și în medii în care fie că nu se cunoștea ceramica, fie că nu se cunoștea cea lustruită. Mai trebuie ținut seama și de faptul că la unele șlefuitoare se observă fie pe fața șlefuită fie pe marginea ei sau în afară, mici striuri paralele și perpendiculare, care nu se pot datora decît obiectelor ce se șlefuiiau și care erau desigur dintr-un material dur (fig. 4); este deci puțin probabil să fi fost făcute de os pe os și cu atît mai puțin de ceramică. Striurile se pot datora și nisipului care ajută la șlefuire. Amintim ca piese asemănătoare, dar care cu greu pot servi la interpretarea șlefuitoarelor neolitice, unele oase descoperite în așezări feudale din șesul ungar, folosite și mai tîrziu de țesătorii din regiune³.

Fig. 4. — Detaliu.

În afara șlefuitoarelor de os de la Larga, s-au mai găsit asemenea unelte și în alte așezări precucuteniene. La Traian-Dealul Viei au fost descoperite mai multe exemplare întregi și numeroase fragmente, cu una pînă la cinci fețe șlefuite⁴; la Izvoare, un singur exemplar întreg⁵; la Mîndrișca, cîteva exemplare fragmentare⁶; la Tîrpești, un singur exemplar, realizat dintr-o așchie de os neidentificabil și avînd o singură față șlefuită⁷, asemănător uneia din piesele de la Zengövárkony⁸. S-au mai găsit de asemenea în așezări tripoliene timpurii de pe teritoriul U.R.S.S. la Luka-Vrublevețkaia⁹, Bernava Luka¹⁰, Solonceni, Golerkani, Lenkovți¹¹.

Șlefuitoare s-au descoperit și în alte așezări neolitice; de pildă la Turdaș, un singur exemplar fragmentar, care se leagă probabil de materialele Giulești-Leț-Zănești

¹ Radu Vulpe, *Izvoare*, București, 1957, p. 110.

² János Dombay, *op. cit.*, p. 227.

³ Szabó Kálmán, *Az Alföldi magyar nép művelődéstörténeti emlékei*, Budapesta, 1938, p. 116, fig. 556.

⁴ H. Dumitrescu, *Șantierul arheologic Traian*, in *SCIV*, V, 1-2, 1954, p. 57, pl. IV/3.

⁵ Radu Vulpe, *op. cit.*, p. 110 și fig. 268/1.

⁶ Informație de la Gh. Bichir.

⁷ Informație de la S. Marinescu.

⁸ János Dombay, *op. cit.*, p. XCV/16.

⁹ S. N. Bibikov, *op. cit.*, p. 115-116, pl. 27-28.

¹⁰ T. S. Passek, *Раскопки трипольских поселений на среднем Днестре*, in *KS*, 51, 1953, p. 51, 53.

¹¹ K. K. Cerniș, *Ранньотрипольське поселення Ленківці на середньому Дністрі*, Kiev, 1959, pl. 57, pl. V/17, 19.

de acolo¹; în așezarea culturii Tisa de la Oradea-Salca s-au găsit mai multe exemplare fragmentare²; la Băești-Aldeni, un singur exemplar fragmentar lucrat pe patru fețe, în nivel protocucutenian³. În R. P. Ungară, șlefuitoare au apărut în așezări ale culturilor Tisa și Lengyel⁴; în Cehoslovacia, în cultura cu Stichbandkeramik un singur exemplar, în cultura cu ceramică pictată treizeci și opt, iar în cultura Jevisoviče douăsprezece exemplare⁵; în Polonia s-a găsit un șlefuitor într-o așezare a culturii cu Trichterbecher, un altul într-un mormînt tardenoasian; în sfîrșit cel mai depărtat exemplar a fost găsit într-o așezare din R.S.S. Iakutia.

În studiile sale asupra șlefuitoarelor de os, J. Neustupný avînd în vedere numai piesele descoperite în Europa Centrală le socotea ca reprezentînd un fenomen danubian tipic. Cel puțin pentru Boemia și Moravia le acorda o deosebită importanță ca moștenire culturală din Danubianul II în Danubianul III, căci socotea că un asemenea tip distinct cu greu putea fi inventat independent în diferite puncte ale aceluiași teritoriu și în cuprinsul unor culturi succesive și înrudite⁶. Dar din cele expuse mai sus reiese că aria de răspîndire a șlefuitoarelor este mult mai vastă decît apărea și deci nu mai pot fi socotite ca fenomen danubian. Locul izolat pe care-l ocupă deocamdată piesa din R.S.S. Iakută se poate datora numai lipsei noastre de informare.

Fără îndoială că toate interpretările date șlefuitoarelor de os sînt foarte interesante. Pe viitor va trebui să se țină însă seamă de unele descoperiri, în primul rînd de cea mai veche piesă cunoscută pînă în prezent, lucrată dintr-un metatarsian de cerb cu două fețe șlefuite, găsită într-un mormînt tardenoasian. Piesa, socotită ca împungător fragmentar, aparține unei culturi în care vîntoarea de animale mari juca un rol primordial⁷. O piesă asemănătoare, socotită de asemenea împungător fragmentar, s-a găsit într-o așezare din R.S.S. Iakutia, tot într-un mediu în care au apărut multe săgeți de silex și puțină ceramică, nelustruită⁸. Merită a fi remarcată și piesa realizată dintr-un metacarp de bovină, găsită în așezarea culturii cu Trichterbecher de la Cmielów, unde au apărut și multe semifabricate din coarne de cerb, acestea din urmă pare-se importate, căci majoritatea oaselor descoperite în așezare aparțineau bovinelor.⁹ Poate că nu este lipsit de interes faptul că, în cele mai multe cazuri, s-au găsit șlefuitoare în cuprinsul unor culturi în care vîntoarea sau creșterea vitelor mari jucau rol important.

A. D. ALEXANDRESCU

¹ Roska Marton, *A Torma Zsófia-Gyűjtemény*, Cluj, 1941, p. LXVIII/1.

² Se păstrează în Muzeul regiunii Crișana din Oradea.

³ Informație de la Gh. Ștefan.

⁴ János Dombay, *op. cit.*, pl. XVI/17; XIX/13; XCV/3, 16, 21.

⁵ Jiří Neustupný, *Polissoirs...*, p. 170.

⁶ *Ibidem*, p. 172.

⁷ Maria Chmielowska, *Grób kultury tardenoaskiej w Janisławicach pow. Skierniewice*, în *WiadArch*, XX, 1954, p. 32—34 și fig. 14.

⁸ A. P. Okladnikov, *Якутия о присоединения к русскому государству*, Moscova-Leningrad, 1950, p. 90, fig. 23/4.

⁹ Kazimierz Krysiak, *Zabytki pochodzenia zwierzęcego z osady neolitycznej w Cmielowie*, în *WiadArch*, XVIII, 1951, p. 245—247, pl. XXVI b.

НЕОЛИТИЧЕСКИЕ ПРИСПОСОБЛЕНИЯ ДЛЯ ПОЛИРОВКИ ИЗ КОСТЕЙ

РЕЗЮМЕ

Автор описывает приспособление для полировки из костей из докукutenского поселения в Ларге. Подобные орудия были найдены и в других поселениях этой культуры, а также в рамках других неолитических культур.

Самое древнее орудие этого рода было найдено в одном тарденуазском погребении в Польше, а самое позднее — в Йевисовической культуре в Чехословакии.

Назначение этих приспособлений не получило до сих пор удовлетворительного объяснения.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Рис. 1. — Приспособление для полировки из кости, найденное в Ларге.

Рис. 2. — Фрагментарные приспособления для полировки из костей, найденные в Ларге.

Рис. 3. — Деталь.

Рис. 4. — Деталь.

POLISSOIRS NÉOLITHIQUES EN OS

RÉSUMÉ

L'auteur passe en revue les polissoirs en os de l'établissement précucutéenien de Larga. Des outils leur ressemblant ont déjà été découverts dans d'autres stations de cette civilisation, ainsi que dans celles d'autres civilisations néolithiques.

La pièce la plus ancienne a été découverte dans une tombe tardenoisienne de Pologne, les plus récentes appartiennent à la civilisation de Jevisoviče (Tchécoslovaquie). A l'heure actuelle, on s'explique mal le rôle de ces pièces.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. — Polissoir en os de Larga.

Fig. 2. — Polissoirs fragmentaires de Larga.

Fig. 3. — Détail.

Fig. 4. — Détail.